

Výročná správa 2018

Správa o aktivitách

Príprava podmienok pre zmenu živeľnej fosilnej energetiky na energetiku udržateľnú sa v roku 2018 posunula do ďalšej fázy. Mnohé naše kroky z predchádzajúcich rokov, ktorých praktické výsledky dlho nebolo badať, začali v tomto roku dostávať zreteľnejšie obrisy. Rok 2018 však tiež priniesol aj nové prekážky, ktoré stoja v ceste tejto zmene.

Opodstatnenosť našej programovej orientácie potvrdilo v roku 2018 niekoľko zásadných udalostí. Azda najdôležitejšou z nich bolo zverejnenie prelomovej správy Medzivládneho panelu OSN o zmene klímy v októbri 2018. Podľa tejto správy je podmienkou k neprekročeniu globálneho oteplenia planéty o 1,5 °C oproti predindustriálnej ére zníženie globálnych emisií CO₂ do roku 2030 až o 45 % oproti roku 2010 a dosiahnutie úplnej uhlíkovej neutrality do roku 2050. Podľa vedcov rozhodujúca bude dekáda medzi rokmi 2020 a 2030. Každé oneskorenie predpokladá nutnosť zvýšiť intenzitu tempa redukcie globálnych emisií o ďalšie 2 % ročne...

Tieto takmer nepredstaviteľne náročné ciele otvárajú oprávnené otázky o ich realizovateľnosti. Trend rastu globálnych uhlíkových emisií sa totiž nielenže zásadne neobracia, ale stále pokračuje. Okrem toho, ani v EÚ s relatívne najpokrokovejšou klimatickou politikou sa nedarí premietat' dohodnuté náročné ciele na národnú a najmä na regionálnu úroveň. Naopak, nevyhnutné obmedzenia, po ktorých volajú vedci, v nepripravených regiónoch narážajú na nepochopenie a odpor. V situácii, keď neexistuje žiadna regionálna energetická politika ani žiadne štruktúry, ktoré by zabezpečili prenos „veľkej“ klimatickej a energetickej politiky na lokálnu úroveň, to ani nemôže byť inak.

Prvú líniu nášho programu preto tvorili aktivity na podporu koordinovaného rozvoja nízkouhlíkovej energetiky v troch najmenej rozvinutých okresoch – Kežmarok, Rimavská Sobota a Rožňava. Aktivity v druhej línii sa sústredili na podporu čo najrýchlejšieho ukončenia ťažby hnedého uhlia na hornej Nitre a prípravu podmienok pre nefosilne alternatívny rozvoja tohto regiónu.

Energetické plánovanie

Pre našich partnerov v 3 cieľových okresoch sme vypracovali obsahovú časť žiadostí o finančnú podporu na tvorbu regionálnych nízkouhlíkových stratégií z operačného programu Kvalita životného prostredia. Všetky tieto projekty boli postavené na predpoklade využitia vlastnej metodiky a regionálnych personálnych kapacít, ktoré budú tvoriť základ budúcej štruktúry pre koordináciu regionálnej bezuhlíkovej energetiky. Dôležitým plánovaným výstupom týchto projektov bude vytvorenie prehľadného regionálneho energetického informačného systému prístupného cez internet. Ten pomôže samosprávam skvalitniť plánovanie a prípravu investičných zámerov a integrovať energetiku do tvorby všetkých budúcich rozvojových koncepcií. Všetky podané žiadosti boli schválené.

Aby sme našim partnerom – novým centrámi udržateľnej energetiky, resp. samosprávam - zabezpečili kvalitnú odbornú a metodickú podporu pri tvorbe nízkouhlíkových stratégií, vypracovali sme rozsiahly dvojročný projekt s názvom „[Od energetickej závislosti k sebestačnosti: tvorba udržateľnej energetickej politiky vo vidieckych regiónoch](#)“. Týmto doteraz najväčším projektom nášho združenia sme sa uchádzali o finančnú podporu z operačného programu Efektívna verejná správa. Projekt bol tesne pred Vianocami schválený a jeho realizácia sa začne v marci 2019.

Budovanie kapacít pre inteligentnú energetiku

V dvoch z pôvodne piatich okresoch - Sabinov a Svidník – v ktorých sme pomáhali iniciovať vznik centier udržateľnej energetiky (CUE), nezískali tieto dôležité pilotné štruktúry dostatočnú podporu kľúčových aktérov. Preto sme v druhej polovici roka sústredili pozornosť na ich podporu v okresoch Kežmarok, Rimavská Sobota a Rožňava.

Naše združenie sprostredkovalo vzájomnú komunikáciu a výmenu informácií medzi CUE a zúčastňovalo sa na postupnom školení ich personálu. Napríklad, v decembri 2018 sme pracovníkov CUE Gemer z okresu Rožňava pripravovali na rozsiahle terénne prieskumy a zber údajov potrebných na výpočty potenciálov úspor energie v budovách. V regiónoch - najmä v okrese Kežmarok - sme aktívne pomáhali vyhľadávať záujemcov o spoluprácu s CUE, ktorí by spĺňali požadované predpoklady.

Spolu s ďalšími partnermi sme pripravovali aj ďalšie podporné programy pre CUE. Napríklad, s predstaviteľmi Rakúskej energetickej agentúry a Slovenskej inovačnej energetickej agentúry sme sformulovali možnosti výmeny skúseností medzi regiónmi zamerané na dobrú prax v oblasti miestnej energetiky. S Nadáciou Friedricha Eberta sme načrtli program na podporu koordinácie udržateľnej energetiky v regiónoch, ktorý bude v roku 2019 dostupný aj pre CUE.

Ak má byť „veľká“ politika postavená na faktoch a výsledkoch nezávislej vedy (a teda pružne reagovať na správy klimatológov), CUE v 3 okresoch treba považovať za pilotné štruktúry, ktoré v najbližších 2 rokoch „prešľapú“ cestu podobným štruktúram na úrovni regiónov. Žiadne obdobné regionálne koordináčne energetické agentúry v súčasnosti na Slovensku neexistujú. Návrh Stratégie rozvoja SR do roku 2030, ktorá má byť nadradená sektorovým plánom aj programovým dokumentom pre európske štrukturálne a investičné fondy v ďalšom 7-ročnom období, už uvažuje s vytvorením regionálnych kapacít na plánovanie a manažment nízkouhlíkovej energetiky. Ak vláda v roku 2019 túto prioritu schváli, bude veľmi dôležité, aby bol k dispozícii životaschopný model, ktorý sa dá replikovať.

Informačný systém a osвета

Do projektu „[Od energetickej závislosti k sebestačnosti: tvorba udržateľnej energetickej politiky vo vidieckych regiónoch](#)“ (pozri časť o energetickom plánovaní) sme zahrnuli aj analýzu štruktúry, rozsahu, aktuálnosti, hodnovernosti a miery využiteľnosti existujúcich energetických informácií na úrovni samospráv, bariér voči systematickej práci s energetickými údajmi v regiónoch. Vypracujeme aj návrh pružného a prehľadného regionálneho energetického informačného systému a otestujeme ho vo všetkých 3 okresoch.

V roku 2018 sme popularizovali potrebu vytvorenia novej verejnej politiky na podporu regionálnej energetiky na princípoch udržateľného rozvoja. V máji sme túto tému prezentovali na odbornej konferencii Obnoviteľné zdroje energie 2018 organizovanej Slovenskou spoločnosťou pre techniku prostredia v Novom Smokovci a na Komunálnej akadémii Nadácie Friedricha Eberta v Piešťanoch. V októbri sme túto tému predstavili ako jednu zo základných odpovedí na hlavné výzvy pre modernú environmentálnu politiku na Akadémii sociálnej demokracie v Ostrave a tiež na konferencii pre samosprávu o spravodlivej transformácii uhoľných regiónov v Prievidzi.

O postupnom budovaní CUE v najmenej rozvinutých okresoch sme počas roka informovali aj na ďalších podujatiach, napríklad na septembrovom seminári o využívaní obnoviteľných zdrojov energie v Rakytníku. Na význam miestnej kontroly energetiky v kontexte posilňovania energetickej autonómie regiónov sme upozorňovali aj na prednáškach v rámci projektu budovania kapacít pre európske štrukturálne a investičné fondy Slovenskej technickej univerzity v Bratislave, napríklad v júni v Košiciach.

Priebežne sme aktualizovali internetový portál o inteligentnej energetike pre samosprávu (www.energportal.org).

Pilotné projekty

S odbornou skupinou Nadácie Aevis sme spolupracovali na príprave konceptu ochrany a udržateľného ekonomického využitia prírodných a kultúrnych hodnôt v Národnom parku Poloniny. V rámci spoločnej štúdie sme v prvej polovici roka vypracovali návrh konkrétnych úsporných a nízkouhlíkových inovácií pre 11 obcí okresu Snina v oblasti vodárenskej infraštruktúry, verejnej dopravy a lokálnej energetiky. Tento návrh je využiteľný aj v iných vidieckych regiónoch s podobnými prírodnými podmienkami, vrátane našich cieľových okresov.

Veľké úsilie a značný čas sme počas roka venovali príprave ďalších inovatívnych riešení, ktoré – ak sa ich podarí presadiť do praxe - majú nezanedbateľný replikačný potenciál.

Predovšetkým sme pokračovali v príprave pilotných zámerov svojpomocne realizovateľných sanitačných systémov s vegetačnými čistiarnami odpadových vôd v 4 obciach v okrese Rimavská Sobota. Kľúčový pôvodný predpoklad - zabezpečenie jedného zdroja financovania, prípadne niekoľkých časovo a obsahovo nadväzujúcich zdrojov - sa nenaplnil. Preto sme pomáhali rozčleniť tieto veľké investičné zámery na funkčné časti a naplánovať pre ne vhodné financovanie . V roku 2018 sa podarilo takto rozpracovať zámer výstavby sanitačnej infraštruktúry pre obec Rakytník, vrátane prípravy podstatnej časti projektovej dokumentácie.

Záujem o podobné riešenia prejavili aj ďalšie obce, najmä v okresoch Poltár, Levice, Sabinov, Rožňava a Zlaté Moravce. Poskytovali sme im informácie, konzultácie a odbornú pomoc.

Okrem toho sme pomáhali energeticky optimalizovať niekoľko pripravovaných lokálnych projektov, najmä v obciach Ochtiná v okrese Rožňava (výstavba materskej školy) a Vyšná Jedľová v okrese Svidník (obecná práčovňa).

Skúsenosti z prípravy a realizácie rôznych pilotných energetických projektov a budovania štruktúr na koordináciu udržateľnej energetiky vo vidieckych regiónoch sme v septembri predstavili delegácii zástupcov samospráv z Ukrajiny. Zorganizovali sme pre nich aj prehliadku niektorých objektov, ktoré sú súčasťou pilotného investičného projektu využívania lokálnej biomasy na vykurovanie verejných objektov v 8 obciach v okolí Banskej Bystrice. Tento projekt sme v rokoch 2004 až 2009 iniciovali a pomáhali samosprávam dotiahnuť až do úspešnej realizácie. O projekt prejavili počas roka záujem aj niektoré médiá, ktorým sme poskytli rozhovory, informácie a zabezpečili sme im osobné návštevy a kontakt na projektového manažéra, s ktorým stále spolupracujeme.

Záujem o tento projekt potvrdzuje správnosť nášho rozhodnutia sústrediť maximálnu pozornosť na presadzovanie konkrétnych pilotných inovácií namiesto plytvania našimi obmedzenými kapacitami a časom na nafúknuté marketingové aktivity a silenú sebaaprezentáciu.

Regulácia využívania obnoviteľných zdrojov

Uplatňovanie kritérií udržateľnosti pre využívanie obnoviteľných zdrojov je jeden z hlavných princípov rozvoja regionálnej energetiky, ktorý presadzujeme. Premietame ho do každej našej aktivity, vrátane obsahu pripravovaných projektov a zdôrazňujeme ho v prednáškach, článkoch aj počas pracovných diskusií.

Energetika vo verejných financiách

V roku 2018 sme pokračovali v podpore spravodlivej transformácie hornej Nitry založenej na odstránení jej závislosti od ťažby a spaľovania uhlia. V máji sme iniciovali petíciu a ďalšie podporné aktivity, ktoré viedli k schváleniu územného plánu Trenčianskeho samosprávneho kraja (TSK) bez ďalšieho uhoľného poľa s ťažbou po roku 2023. Vďaka tomu rastie šanca, že asi 7 miliónov ton nekvalitného uhlia ostane pod zemou a nespáli sa. Žiadali sme aj posúdenie kumulatívnych vplyvov ťažby a spaľovania uhlia v Novákoch na životné prostredie v plánovanom novom uhoľnom poli v Novákoch. O vývoji situácie na hornej Nitre sme komunikovali s Európskou komisiou aj s verejnosťou. V júli 2018 sme začali realizovať nový projekt s cieľom blokovat' ďalší uhoľný rozvoj a podporiť alternatívy v TSK. Projekt podporila Európska klimatická nadácia (ECF). Po zadržaní a uvalení väzby na aktivistov Greenpeace za nenásilný protest proti ťažbe hnedého uhlia na prelome novembra a decembra sme aktívne vystúpili na ich podporu.

Prispeli sme k zlepšeniu spolupráce Úradu podpredsedu vlády pre investície a informatizáciu s aktérmi na národnej a miestnej úrovni. Miestne pracovné skupiny sme podporovali podujatiami aj kampaňou „Život po uhlí“ (www.zivotpouhli.sk), ku ktorej sa pridalo niekoľko známych osobností. Podarilo sa nám presadiť požiadavky miestnych pracovných skupín do návrhu Spoločného akčného plánu transformácie hornej Nitry. Vypracovali sme [štúdie o udržateľných pracovných miestach v uhoľnom regióne](#) a [vhodnom nastavení fondov EÚ v rokoch 2021 - 2027](#). Svojou troškou sme podporili aj spoluprácu medzi samosprávami a organizáciami z uhoľných regiónov na Slovensku, v

Českej republike, Grécku a Nemecku. Na klimatických rokovaníach COP 24 v Katowiciach v decembri sme prezentovali publikáciu „[Hrdinovia a hrdinky spravodlivej transformácie](#)“.

V decembri sa nám podarilo dohodnúť vyradenie projektov súkromnej banskej firmy (HBP), ktoré boli ako jediné zaradené do vládneho návrhu k transformácii hornej Nitry. Prispeli sme aj k úprave spravodlivejších podmienok účasti verejnosti v konaní o ukončení dotácií na domáce uhlie. Dotovanie elektriny z domáceho uhlia bude trvať najneskôr do roku 2023, pričom v pôvodnom pláne sa uvažovalo o rokoch 2030 až 2033. Ak Slovensko prestane v roku 2023 spaľovať uhlie v elektrárni Nováky, znížia sa emisie skleníkových plynov SR o 6 % a krajina ušetrí ročne 160 miliónov eur na zdraví a v účtoch za elektrinu ročne. Do roku 2030 sa tým ušetrí odberateľom elektriny minimálne 388 miliónov eur. K týmto úsporám výrazne prispieje ukončenie dotácií, pretože ťažba uhlia je bez nich nerentabilná. V aktivitách za útlm ťažby do roku 2021 - 2023 a spaľovania uhlia do roku 2025 preto budeme pokračovať.

Spolupracovali sme s [Prognostickým ústavom Slovenskej akadémie vied](#) a asociáciami za energetickú efektívnosť „[Budovy pre budúcnosť](#)“ a využívanie obnoviteľných zdrojov energie „[SAPI](#)“. Spoločne sa nám podarilo získať prostriedky na zlepšenie spolupráce na národnom energetickom a klimatickom pláne SR. Tento plán stanoví národné ciele a opatrenia na ochranu klímy a rozvoj energetiky v rokoch 2021 - 2030. Pripomienkovali sme pripravovanú Stratégiu nízkouhlíkového rozvoja SR do roku 2030 s výhľadom do roku 2050 a tiež zmenu zákona o podpore obnoviteľných zdrojov energie a vysoko účinnej kombinovanej výroby.

Spolu so sieťou CEE Bankwatch Network sme začali kampaň s cieľom skvalitniť nastavenie fondov EÚ v období 2021 až 2027. Chceme ňou zvýšiť účasť verejnosti na ich kontrole a programovaní, vylúčiť fosílna palivá z podpory z verejných zdrojov a zvýšiť podporu pre dekarbonizáciu spoločnosti. Na základe odporúčania Ministerstva životného prostredia a nemeckej ambasády náš zástupca absolvoval pracovnú cestu do Nemecka zameranú na klimatickú politiku do roku 2050.

V decembri sme predstavili koncept inteligentnej energetiky a transformácie hornej Nitry na podujatí „[Dekarbonizácia slovenskej ekonomiky](#)“. Konalo sa pod záštitou Zastúpenia Európskej komisie na Slovensku a zúčastnili sa ho zástupcovia ministerstiev a energetického sektora.

Interný rozvoj

V septembri zhromaždenie zvolilo do správnej rady na ďalšie dvojročné obdobie Magdu Grambličkovú, Maťu Paulíkovú a Irenu Jenčovou (správna rada si potom zvolila za predsedníčku Magdu). Počet riadnych členov združenia nevzrástol, ale postupne rastie záujem našich priaznivcov o naše aktivity. Preto je namieste v blízkej budúcnosti vážne uvažovať o rozširovaní, resp. posilňovaní členskej základne.

V septembri s nami začala spolupracovať Lýdia Kňazovičová ako manažérka projektu ECF, ktorá sa dovtedy zaoberala výskumom zameraným na revitalizáciu území.

Finančná správa svedčí o tom, že v roku 2018 sme pokračovali v úspornom prevádzkovom režime. Svojpomocne sme zreštaurovali časť starých okien a dverí v interiéri sídla na Ponickéj Hute, zateplili sme zvyšnú tretinu stropu slamenými balíkmi a vyhodnotili sme účelnosť a nákladovosť inštalovaných ističov. Od novembra sme prijali dve dobrovoľníčky v rámci podporného programu Úradu práce, sociálnych vecí a rodiny, ktoré nám pomáhali s rekonštrukčnými prácami v sídle, úpravou areálu a tiež s administratívnymi prácami.

V novembri sme na týždeň prijali dobrovoľníčku z Nemecka – spolupracovníčku členskej organizácie Priateľov Zeme BUND. Jej úlohou bolo pripraviť prehľad menších vidieckych samospráv v Nemecku ako potenciálnych partnerov pre prenos dobrej energetickej praxe do našich cieľových okresov (energetické úspory, využívanie obnoviteľných zdrojov a ich regulácia, elektromobilita, energetické družstvá ako model na zabezpečenie miestnej kontroly nad energetickými projektami, výstavba verejných budov v pasívnom štandarde, využívanie obecných podnikov, miestnych prírodných materiálov atď.). Takáto spolupráca bola obojstranne prospešná a preto sme sa začali pripravovať na získanie akreditácie na prijímanie podobných zahraničných dobrovoľníkov v rámci Európskeho zboru solidarity.

Preto sme komunikovali aj s partnermi v štátnych energetických agentúrach Slovenska a Rakúska a spolu sme hľadali spôsoby podpory výmeny skúseností, informácií a postupov medzi regiónmi, ktoré sa rozhodli posilňovať vlastnú energetickú sebestačnosť.

Popri využívaní dobrovoľníckej práce sme pripravovali podmienky na razantný rozvoj vlastných aktivít, rozšírenie personálu a otvorenie pobočiek v cieľových okresoch.

Aj v roku 2018 sa nám podarilo pokryť členské poplatky v medzinárodných organizáciách a časť prevádzkových výdavkov z príjmov z darov a členského. K dispozícii máme aj príjem z bezúročných pôžičiek, ktorý zatiaľ držíme ako finančnú rezervu.

Personálne zloženie (k 31.12.2018)

Správna rada	Magdaléna Grambličková (predsedkyňa) Irena Jenčová Martina Paulíková
Výkonný tím	Juraj Zamkovský (výkonný riaditeľ, vedúci programu Udržateľná energetika) Juraj Melichár (koordinátor CEE Bankwatch Network na Slovensku) Lenka Ilčíková (transformácia hornej Nitry) Lýdia Kňazovičová (transformácia hornej Nitry) Michaela Farkašovská (administratíva) Zdenka Tesárová (účetníctvo)
Riadni členovia	22 (s hlasovacím právom)
Rada patrónov	Zuzana Kusá Eugen Gindl

Finančná správa

Prijmy (2018)	EUR	Podiel
Grantové príjmy	20 594,30	46,18%
Z toho: CEE Bankwatch Network	4 481,51	21,76%
European Climate Initiative	828,79	4,02%
European Climate Foundation	15 000,00	72,84%
International Visegrad Fund	134,00	0,65%
Open Society Institute, Hungary	150,00	0,73%
Príjmy z vlastnej činnosti	120,00	0,27%
Dary a príjmy z 2% z dane	1 817,78	4,08%
Členské	121,20	0,27%
Pôžičky	19 100,00	42,83%
Iné príjmy	254,71	0,57%
Zostatok z roku 2017	2 591,06	5,81%
Príjmy spolu	44 599,05	100,00%

Výdavky (2018)	EUR	Podiel
Mzdy a odmeny	4 355,50	19,11%
Režijné náklady	4 176,89	18,32%
Cestovné náklady	402,34	1,76%
Spotrebný materiál	403,93	1,77%
Služby	7 532,59	33,04%
Zariadenie a vybavenie	266,44	1,17%
Členské príspevky do FoEE, FoEI a FoESK	292,73	1,29%
Dane a administratívne poplatky	267,22	1,17%
Pôžičky - vrátenie	5 100,00	22,37%
Výdavky spolu	22 797,64	100,00%

Kontakt: Priatelia Zeme-CEPA, Námestie Pod krížom 65, 976 33 Poniky – Ponická Huta
Tel: 048 4193 718, 0908 902 257
E-mail: cepa@priateliazeme.sk
Web: cepa.priateliazeme.sk, www.energportal.org